

Szent István művének befejezője

Irta: Mezey László

A „vezéri tisztséget” viselte, mondja László legendája. Később „a királyi méltóság tisztét is vállalnia kellett”. Az egyikbe beleszületett, a másikat, mint kötelességet vette magára. A királyságot nem kereste, a vezérségre azonban gyermekesétől kezdve készült is, nevelték is. László alkata, hajlama, testi és lelki adottságai szerint elsősorban katonai volt. S mert ezek a hajlamok és adottságok, az Árpádoknál sokszor megfigyelhető magas értelmi képességekkel párosultak, kitűnő „dux”, azaz hadvezér lett. Vezéri, duxi, hercegi tiszte, a határvidékek védelmére kötelezte s már ekkor meg kellett szoknia, hogy az országot környezetével együtt nézze, s így szolgálja. A külső veszedelmek elhárításának előfeltétele a belső rend. A Keleti- és Déli-Kárpátokon túl tanyázó kunok és „lajtor-kodó” besenyők, e lovasnépek rabló betörései ellen a hercegnek éppen úgy készenlétben kellett állania, mint a nyugati határon — mint király korában kifejezte magát — a teutonok arcátlanúsága és „furorja” ellen. De nem jelentett sokkal kisebb gondot az első király halála (1038) óta, már évtizedeken át tartó belső viszály. Péter és Aba Sámuel, majd András és Béla trónküzdelmei és testvérharcai, a két nagy pogánylázadás, melyen László apja I. Béla király (1060–1063) csak nehezen tudott úrrá lenni. A szomszédos német-római császárság beavatkozási kísérletei az István által megalapított és örökségként tovább adott függetlenségre jelentettek súlyos veszélyt. A nemzeti lét önjogú továbbfejlesztése vált volna szinte lehetetlenné.

Ez világos lehetett már a két Béla-fi, Géza és László előtt, amikor unokatestvérük, Salamon király ellen, a parancsnokságuk alá tartozó hercegi várispánságok csapatai élén hadra keltek, és melléjük állt sógoruk Ottó, a cseh herceg. Az említett probléma nemcsak a hercegek, hanem a nemzet létproblémája is volt. István hatalmas elgondolása: a latin civilizáció népeinek sorába beépítő keresztény magyarság, amely országát az antik kultúrával érintkezésbe jutva Pannóniának, s a király magát — László is ezt teszi majd — a pannónok királyának mondhatta. Ebben fejeződött ki a külön államiság, a császárságtól független regnum. Az istváni mű nem teljesedett ki az önzően szűk látókörű, féltékeny, gyanakvó, közeli vérrokonnak Salomonnak, a „felszentelt királynak” az országban, annak hivatásában, önérejtében nem, csak külső ígéretekben bízó politikájára miatt.

István király élete ugyanis keves volt ahhoz, hogy minden teremtést véghez vigye. A püspökségek alapítása teljesen nem fejeződött meg be (Vác, Bihar), az ország nagy területei, különösen a hercegi részek, az imádság és munka helyei, kolostorok nélkül szűkölködtek, a keresztelő egyházak (piébániák) egész hálózata még nem volt teljes; a kor sürgető problémájának, a művelti és felelősséget papság rendszerének, a kánoni életnek bevezetése még a székesegyházakban sem történt meg. Mindez egyházi problémák sorának tűnik, pedig megoldása nélkül nem lehetett szó Európában műveltségről, amely az állam lét garانتálása is volt. Mert a kereszténységben műveletlen, barbár, vagy félbarbár népek helye nem lehetett. A megoldás tehát a szentistváni mű befejezése volt, de ennek véghezviteléhez előbb rendet kellett teremteni.

1074. március 14-ének kora reggelén a *mogyoródi dombokon* ezért készült csatára a két testvér. Géza és László és a jó sógor, a cseh Ottó. A vezénylet, a köztük legjobb katoná, László kezében volt. S amikor egy dombtetőről Mogyoród felett, hová később bencés monostoregyházat emelt, a Fótól túl elhelyezkedő ellentáboron, az eshetőségeket mérlegelve végigtekintett, a nem akart, hanem rákényszerített küzdelem súlya először keserűségre fakasztotta. Mennyi jó vi-

teznek kell ezen a napon életét vesztetnie, hogy a magát és nem az országot néző királyi rokon császári támogatójához legyen kénytelen menekülni. Hogy az út megnyíljon Pannónia, a regnum városai: Esztergom és Székesfehérvár felé. Hogy a zavargások idején római kori szarkofágjából kiemelt és a családi monostor sáros aitalajában elrejtett maradványai István testének ismét méltó helyre kerüljenek. Hogy műve befejeződjék. Ezért a herceg a bizonytalankodó király ellen támadást vezényelt.

László győzött és bátyja, Géza lett a király, aki királyi avatattatta magát, bár az országnak volt már „szentelt király”, a kiűzött Salamon. Géza csak három évig lehetett a „pannónok király”. Halála után az ország nem hívta vissza az elűzöttet, hanem Lászlót emelte maga fölé. De László nem kívánt a püspökszentelés mintájára kialakított királyavatásban részesedni. Krizsmával nem kenték meg, s az utókor is csak hercegi koronával a fején ismerte. Mégis király volt, a királyi méltóság tisztjét vállalván magára.

Még bátyjával együtt fejezte be a váci püspökség alapítását. A bihari püspökséget, székhelyét Nagyváradra helyezve, véglegesítette. A székesegyházat az Árpádok és az ország különös védasszonyának, a Nagyboldogasszonynak ajánlotta. A szláv-önhorvát társországnak is püspökséget alapított Zágrábban, Szent István király tiszteletére emelt egyházzal. De ez már uralkodása vége felé történt. Befejezte bátyjának, Gézának *garantszentbenedeki és kolozsmonostori* (Kolozsvár mellett) bencés apátság alapításait, és öccsüknek, Lambertnek temetkezési monostorát, a titeli káptalant. Önmaga szintén bencés kolostorokat létesített a döntő csata színhelyén, a mogyoródi dombon és Bátán; mindkettőt Szent Mihálynak, a „mennyei lovassereg fejedelmének” szentelte, mert jobban bízott az imádság erejében, mint saját kardjában. Előmozdította a *népzetiségek keresztelő- és monostoregyház alapításait*, s az ő uralkodási éveiben megjelennek a székesegyházi klérusból kiemelkedő *kanonoki testületek*. Az egyházmegyéket alsóbb igazgatási szervezete is kiépül, a többnyire városospánsági területek szerint kialakított *esperességekben*. A szentistváni mű tehát befejeződött. A király alakját azután körül is vette a Gesta, a Krónika, a legenda, a népmonda tények vagy képzeltésűlték sok és szép díszítménye. Nem ok nélkül. Később hozzá külsőleges és sok más tekintetben is leginkább hasonló nagy utódjának, III. Bélának klérikusai a fejedelmi megjelenésű, akkor már szent királyt a Trója-háború hős királyához, Priamoszhoz hasonlították. Ez is illett hozzá.

Szerényebbnek tűnő jellemzései mégis többet mondanak. Így a legendáról megemlíti „nagy jóindulatát népe iránt” (benivolus in suam gentem). Talán szeretetről lehetne beszélni. Ezt a feltevést igazolja egy másik állítás róla: „providus rector” — *előrelátó irányító* volt. Akkor kellett ugyanis az ország *belső rendjét* helyreállítani, az *állam- és egyházszervezést* befejezni, amikor az országon kívül is nehéz volt a *helyes irányítást* megtalálni. A keleti részekben vissza kellett venni a kun és besenyő rablókat. Ez csak katonai erő kérdése volt. Bonyolultabb volt a pannon királyság helyzete a két császárság között. Délen a kelet-római birodalommal volt László országa határos. Leányát, Piroskát Bizáncba adta férjhez, aki császárné, a keleti egyháznak Iréne néven szentje, s az utolsó nagy keleti császár I. Manuel anyja lett. Nyugaton a helyzet még nehezebb volt. A pápaság és a császárság küzdelme folyt ekkor. Lászlót felesége, Adelheid révén IV. Henrikhez fűzte családi kapcsolatot. Talán ezért, de még inkább azért, mert különbséget tudott tenni az életszentségre is törekvő vallásosság és a pápai szék re-

formokon túlmenő, politikai ambícióinak kiszolgálása között. Az egyház Szent László számára szentségi valóság (misztérium) volt és nem politikai irány. Ezért a reformokat püspökség-, kolostoralapításával szolgálta, főként pedig a Cluny-szervezet periferiáján elhelyezkedő provánszi St. Gilles-ből alapított Somogyvárnak, talán legkedvesebb bencés monostorának fundálásával, meg a kanonokság előmozdításával. Ezen túl nem ment. *Tartózkodását* II. Orbán pápa Kálmánhoz, László utódjához írt levelében keserűen fel is panaszkolta. László azonban *tudta* miért tette, amit tett. A népe iránti jóakarát, előrelátó gondoskodás, felelősség és szeretet vezette. A jó hadvezér *realitás érzékével*, a helyzetet mindig pontosan felismerő s ahhoz cselekedeteit alkalmazni képes „providus rector”: ez volt László, mint király. Ő is elmondhatta azt, amit századok múlva Bethlen Gáboról fogunk hallani: „rajtunk az szép szavak és ígéretések nem fognak, mi az dolgot önmagát nézzük, nemzetünk megmaradását...”

A dolgot önmagát, a nemzet javát nézve fejezte be László Szent István művét. Így áll ma előttünk trónralépésének kilencszázados fordulóján. Történelmünkhez tartozó sudár, nagyszerű termete még hatalmasabb így, mint freskók és mondatok által színesen, hangulatosan ábrázolva. Így látta őt már száz évvel halála után „váradi monostorának” klérikus költője is, amikor gyönyörű himnuszában ezt kéri tőle: „Regem regum es aggressor, / Sis defensor indefensus / Et Athleta Patriae.” — Magához kit Isten intett / Védelmezz meg mindég minket / S légy Hazádnak Bajnoka!”

A Luteránus Világzövetség

június 13-tól 26-ig tartotta a tanzárniai Dar-es-Salamban VI. közgyűlést, amelyen a Vatikáni Egysegítőkarság megfigyelői is részt vettek. A Világzövetség 95 evangélikus egyház föderációja. 1947-ben hozták létre. A világon összesen mintegy 70 millió luteránus él. Ebből 53 millió a föderációban tömörült egyházakhoz tartozik. A Világzövetség legutóbbi közgyűlést 1970-ben Franciaországban tartották. A mostani közgyűlést visszatekintett az elmúlt hét évre, és programot készített a következő hét évre, továbbá megválasztotta az új elnököt és a végrehajtó bizottságot. A közgyűlés mottója ez volt: Krisztusban új közösség.

(M. K.)

Quo vadis?

Rómában az ember nemcsak a történelem, hanem a legendák földjén is jár. A Capitolium múzeumában is, előtte a téren is mutogatják a farkastején nőt „városalapítók”, Romulus és Remus világhírű, ókori szoborcsoportját; a teremben az eredetit, a téren hű másolatát. De a zarándokoknak sem jut eszébe, hogy Szent Pál „bilincseit” két bazilikában is mutogatják, nem a „hiszékeny” látogatók megtévesztésére, hanem a kegyelet ismétlődő jeleként. Azon sem ütöktem meg, hogy a nevezetes kő, amelyen a tanulságos legenda szerint Krisztus állt, mikor Róma határán kívül találkozott a vértanúság elől menekülő Péter apostollal — két példányban is megtalálható. Az egyik, az „eredeti”, a Szent Sebestyén bazilikában, a róla elnevezett katakomba fölött, a jobb oldali mellékkápolnában; a másik a *Domine, quo vadis* (Uram, hová indulsz?) nevű templom hajójában, közel a bejáratához. Az igénytelen templomocskát nem nehéz megtalálni, a régi Via Appia s a Via Ardeatina találkozáspontjától egy-két hajtásvira van. Belépnek. Rajtam kívül nincs egy árva lélek belül, mert nyári délidő van, s ekkor ezen a tájon szinte minden élet meghal. Mély csend

ütött itt tanyát. Csak a képek beszélnek. Az Irgalmas Madonnáé, akinek tiszteletére szentelték ezt az ősi hajlékot 1830-ban. Meg a három nagy jelenet: a két megfeszítés és a legendának az a pillanata, amikor Péter térdre hull Jézus előtt, aki visszatérésre, a mártírhálál vállalására készíti őt azzal, hogy Ő megy helyette meghalni. Péter most nem gyáva, mint az árulás éjszakáján. Térdel, aztán majd fölkel, vissza a Mamertini börtönbe, onnan a keresztre.

A szentélyben jobbra a fölfeszített Krisztus megrázó ábrázolása; balra Péter apostolé, amint fejével lefelé csüng a „gyalázat fáján”. A kereszt függőleges szára egy göcsörtös fatörzs, vízszintes ága a fához erősített, gyalualatlan gerenda. Elhíhető, hogy az éllete végéig bűnbánó apostol így akart kínhaltat szenvedni; nem tartva magát méltónak, hogy úgy haljon meg, mint a háromszor megtagadott Mestere. Lám, a „Szikla” így emberileg is — nemcsak szerepéről fogva — közelebb került hozzám és hozzád. A föld pusztuló porához és pusztulhatatlan kristályaihoz.

Hamar megilem azokat a bizonyos lányomokat is. Kis rácsokat keríti körül; féltik az esetleges torlódástól és taposástól, ha búcsú idején tömegesen jönnek ide. Valóban emberi lányomot,

Régi szegedi újmisési hagyományok

Igy Péter-Pál körül a papszentelések, újmisék jeles alkalmait is ünnepezzük: a világ mindig aratásra érik és évről évre várja a maga munkáit. Országszerte színes, bár alig föltárt hagyományok övezik a primícia, vagyis újmisé rendjét, az újmisési pap alakját.

Szeged városában a primícia ünnepi költségeit a XVIII. században a város vezetősége fedezte. Az volt a nyilvánvaló megfontolás, hogy ez áldást hoz a hívek közösségére. Később, még századunk elején is a szegény sorsú szegedi kispapok szentelésük előtt jómódú, jámbor aszszony választottak maguknak keresztanyja gyanánt az idősebb rokonok vagy ismerősök közül. Olykor ezek maguk is ajánlkoztak, különösen, ha nem volt gyermekük. Az ilyen asszonyok azután gondoskodtak a fölszentelendő pap szükségleteiről (ruha, fehérnemű, bútor, kehely), továbbá az újmisési vendégség, helyi szóval „paplakodalom” költségeiről.

A papkeresztanya és férje, a

Bálint Sándor

Ki fölcentje lettél az Úrnak

Hányszor ismételt mondas, ki-vált hajdan időkben, amikor privilegizált jog és megkívánt tiszteesség volt: „A jó pap holtig tanuljon”. Manapság mindenkit megillető kerkövetelmény, hiszen a tudományok ezernyi ága-boga közt csak az nevezheti meg a legjelenteklenebb hajtást is, aki megtanulja.

Dehát a pap? Ma már úgy fogalmazhatjuk: ő sem kivétel. „Tudománya” az Ige szolgálata. És mi nincs összefüggésben ezzel? Mint lencse fókuszába futnak össze életébe a fényszálak s nekik illik tudni mindenről. Túl vagyunk a polihisztorok korán, ezért senki se várja tőle, hogy tudós pontossággal valljon a tudományokról, művészetekről, de nem mondhat le az emberek igényéről, amely benne is igényt kell, hogy támasszon. Igényt a szellemi műveltségre!

Mesterségek, szakágak halála, ha munkáit, megállnak a jól, rosszul felcsipegetett ismereteknél, megelégszenek azzal, amit az iskola nyújtott. A tanulmányi évek csak ablakot nyitnak a világra. A részleteket magadnak kell fölismerned. Csak könyveket adnak a kezébe, hogy aztán tovább gyarapítsd könyvtáradat. Hány keserves esztendő szükséges megismerni az összefüggéseket, s hogy elmondhasd: minél többet birtokolok Athéné kincsházából, annál elégedetlenebb vagyok.

(M. K.)

Téged, aki most az Úrnak lettél munkása, kötelez ilyen formán is a hivatásod. Lelki életedből nem hiányozhat a nemes műveltség, mely benned és általad forrás lesz. Ha nem érdekel a forrás titka s csak állsz fölötte, sohasem frissülsz, frissütsz vízzel. Hajolj le hozzá — Isten gyönyörű világához a természetben, a művészetben s imádságos alázattal töltekezz. Vedd meg az értéket, de az értékeset építsd magadba, mert hivatásod része s egyszer számot adsz róla. (16th)

Egy mondatban

VI. PÁL PÁPA első alkalommal fogadta a hetednapos adventisták küldöttségét a Vatikánban. — KARL RAHNER professzor a berlini katolikus akadémián tartott előadásában hangsúlyozta, az egyházi tanfölvivatalnak ma az a feladata, hogy a megörzész és a védelmezés helyett megfogalmazza a keresztény hit lényegének élő és világos kifejtését. — A BUKARESTI PÁTRIÁRKAI palotában Justin Moisescu moldovai metropolita személtében megválasztották a román ortodox egyház új pátriárkáját; a pátriárka a március 27-én elhunyt Justinian pátriárka örökebe lép. (M. K.)

mind a kettőt mintázó, enyhén sárgálló márvány. A színe arra vall, hogy az egykor fehér márványt idő és ember koptatta, halványította. Nem vall ugyan nagy illendőségre, csak fékezhetetlen tudássomjra: kioldom szándékom s kipróbálom: illik-e lábnyomom a vésetbe. Sarkam még csak valahogy, de talpam mindenképpen elvész a nagyra, legalább 44-esre faragott lenyomatban. Csalódom a „történelmi” hűségben, mert tudva tudjuk, hogy az ókori ember jóval kisebb volt a mainál, a lába is, a nyoma is. De aztán különös érzések futkosnak gerincemem. A tapasztalat jelképes alakot ölt. Nem viszolygok, mikor újra lábballimbe bújok, hanem elfog a szorongás — gyarlóságom érzete. Leülök a hátszós padba. Imádkozom.

Es elmélkedem. Voltak s lesznek nagy természetű emberek, afféle Hannibálok és Szent Lászlók — a miénk „vállal magas (volt) mindenkinél”. Ugyanígy a mindenkorit törpék is a teremtés „eljességéhez és szinességéhez tartoznak. Mármost — a szellemiek. S az Úr nyomába mindenki illesztheti a lábát —, még ha kissé ki is lóg belőle, vagy összezsugorodik benne. De a Méret ott áll, s állni fog, míg csak zarándokútját járja a történelem sok-sok Pétere.

Hajdók János